लोक सेवा आयोग (कार्यविधि) ऐन, २०४८

लालमोहर र प्रकाशन मिति

२०४८।७।१४

संशोधन गर्ने ऐन	प्रमाणीकरण र प्रकाशन मिति
केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३	२०६३।६।२८

२०४८ सालको ऐन नं. २०

लोक सेवा आयोगको कार्यविधि सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : लोकसेवा आयोगको कार्यविधि सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न वान्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज विरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको शासन कालको बीसौं वर्षमा संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यस ऐनको नाम "लोक सेवा आयोग (कार्यविधि) ऐन, २०४८" रहेकोछ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा :-

(क) "संविधान" भन्नाले ◈नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ सम्झनु पर्छ ।

(ख) "आयोग" भन्नाले संविधानको धारा १०१ को उपधारा (१) बमोजिमको लोक सेवा आयोग सम्झनु पर्छ ।

(ग) "अध्यक्ष" भन्नाले आयोगको अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

(घ) "सदस्य" भन्नाले आयोगको सदस्य सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "निजामती सेवा वा पद" भन्नाले सैनिक अधिकृत वा जवान र प्रहरी कर्मचारीको सेवा वा पद तथा निजामती सेवा वा पद होइन भनी ऐनद्वारा तोकिएको अन्य सेवा वा पद बाहेक नेपाल सरकारका अरू सबै सेवा वा पद सम्झनु पर्छ ।

(च) निजामती सेवा वा पदका सम्बन्धमा "नियुक्तिको अधिकारी" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम सो सेवा वा पदमा नियुक्ति गर्ने अधिकारी सम्झनु पर्छ ।

(छ) "सजाय दिने अधिकारी" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम निजामती कर्मचारीलाई विभागीय सजाय दिने अधिकारी सम्झनु पर्छ ।

◈ नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ ले नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ लाई खारेज गरेको ।

(ज) "सरकारी सेवा" भन्नाले नेपाल सरकारको जुनसुकै प्रकारको सेवा सम्झनु पर्छ ।

तर नेपाल सरकारको स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको संगठित संस्था वा त्यस्तो संस्थाको स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको अन्य संस्थाको कर्मचारीको सेवा सरकारी सेवा अन्तर्गतको मानिने छैन ।

(झ) "तोकिएको" वा "तोकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

३. **आयोगको बैठक र निर्णय** : (१) संविधान र प्रचलित कानून बमोजिम आयोगले गर्नु पर्ने सबै काम आयोगको बैठकबाट निर्णय भए बमोजिम कार्यान्वयन गरिनेछ ।

(२) आयोगको बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ। अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपस्थित सदस्यहरूमध्ये वरिष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(३) आयोगमा तत्काल बहाल रहेका सदस्य संख्याको कम्तीमा पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित नभई आयोगको बैठक बस्न सक्ने छैन ।

(४) आयोगमा बहुमतको निर्णय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णयात्मक मत दिन सक्नेछ ।

(५) आयोगको निर्णय आयोगको सचिव वा आयोगले तोकिदिएको अधिकृतले प्रमाणित गर्नेछ ।

४. **उजुरी गर्न सक्ने** : (१) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (५) बमोजिम आयोगद्वारा सुम्पेको अधिकार प्रयोग गर्ने अधिकारीले गरेको काम कारावाहीमा चित्त नबुझ्ने व्यक्तिले सो काम कारबाही भए गरेको मितिले पैंतीस दिनभित्र आयोगमा वा आयोगले तोकेको अधिकारी समक्ष उजुरी गर्न सक्नेछ ।

तर त्यस्तो काम कारवाही उपर पुनरावेदन लाग्ने छुट्टै व्यवस्था भएकोमा सोही बमोजिम पुनरावेदन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको उजुरी पर्न आएमा आयोगले तत्सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी उपयुक्त आदेश दिन सक्नेछ ।

५. **आयोगको परामर्श लिंदा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि** : (१) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (२) अन्तर्गत निजामती सेवाको निवृत्तिभरण पाउने पदमा स्थायी नियुक्ति गर्न उम्मेदवारको उपयुक्तताको विषयमा नियुक्तिको अधिकारीले आयोगको परामर्श लिंदा सम्बन्धित सेवा, समूह,

उप-समूह उल्लेख गर्नुका साथै पूर्ति गर्नु पर्ने पदको संख्या, निर्धारित कार्य विवरण र न्यूनतम योग्यता समेत खुलाई आयोगद्वारा तोके बमोजिमको माग फाराममा उल्लेख गरी पठाउनु पर्नेछ।

(२) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (३) को खण्ड (क) अन्तर्गत निजामती सेवाका शर्त सम्बन्धी कानूनको विषयमा आयोगको परामर्श लिंदा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय मार्फत लिनु पर्नेछ। कुनै नयाँ कानून बनाउन वा भैरहेको कानूनमा परिवर्तन गर्नु परेमा तत्सम्बन्धमा पूर्ण विवरण समेत खुलाई पठाउनु पर्नेछ।

(३) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (३) को खण्ड (ख) अन्तर्गत निजामती सेवा वा पदमा नियुक्ति, बढुवा र विभागीय कारवाही गर्दा अपनाउनु पर्ने सिद्धान्तको विषयमा आयोगको परामर्श लिंदा सम्बन्धित सेवा, समूह, उप-समूह संचालन गर्ने सचिवालय वा मन्त्रालयले सामान्य प्रशासन मन्त्रालय मार्फत लिनु पर्नेछ।

(४) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (३) को खण्ड (ग) अन्तर्गत निजामती पदमा ६ महिनाभन्दा बढी अवधिको लागि नियुक्ति गर्न आयोगको परामर्श लिंदा नेपाल सरकारको सम्बन्धित मन्त्रालय वा सचिवालयको निर्णय अनुसार आयोगको परामर्श लिनु पर्नेछ।

(५) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (३) को खण्ड (घ) अन्तर्गत कुनै एक प्रकारको निजामती सेवाको पदबाट अर्को प्रकारको निजामती सेवाको पदमा वा अन्य सरकारी सेवाबाट निजामती सेवामा सरूवा र बढुवा गर्दा उम्मेदवारको उपयुक्तताको विषयमा नियुक्तिको अधिकारीले आयोगको परामर्श लिंदा सम्भाव्य उम्मेदवारको नाम, ठेगाना, शैक्षिक योग्यता, अनुभव र नियुक्ति सम्बन्धी अन्य विवरण खुलाई आयोगले तोके बमोजिमको फाराममा उल्लेख गरी पठाउनु पर्नेछ।

(६) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (३) को खण्ड (ङ) अन्तर्गत आयोगको परामर्श लिनु नपर्ने अवस्थाको पदमा बहाल रहेको कर्मचारीलाई आयोगको परामर्श लिनु पर्ने अवस्थाको पदमा नियुक्तिको अधिकारीले स्थायी सरूवा वा बढुवा गर्न उम्मेदवारको उपयुक्तताको विषयमा आयोगको परामर्श लिंदा उपदफा (५) बमोजिमको कार्यविधि अपनाउनु पर्नेछ।

(७) संविधानको धारा १०२ को उपधारा (३) को खण्ड (च) अन्तर्गत निजामती कर्मचारीलाई दिइने विभागीय सजायको विषयमा सजाय दिने अधिकारीले आयोगको परामर्श लिंदा प्रचलित कानून बमोजिम गर्नु पर्ने विभागीय कारवाहीको प्रक्रिया पूरा गरी त्यसको आधारमा ठहर हुनु पर्ने विभागीय सजाय समेत खुलाई सम्बन्धित फायलसाथ आयोगमा पठाउनु पर्नेछ।

(८) संविधानको धारा १२४ अनुसार सेवाहरू गठन गर्दा सेवा गठनको उद्देश्य, सेवा अन्तर्गतको समूह, उप-समूह तथा श्रेणी विभाजन, नियुक्ति, बढुवा र सेवाका अन्य शर्तहरू तथा

निजामती सेवा अन्तर्गतको बिभिन्न सेवासंग राख्नु पर्ने एकरूपता, समन्वय र सामन्जस्यका कुराहरू स्पष्ट पारी आयोगको परामर्श लिनु पर्नेछ।

६. **<u>आयोगले परामर्श दिंदा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि</u>** : (१) दफा ५ को उपदफा (२) बमोजिम आयोगको परामर्श माग भई आएमा निजामती सेवालाई अधिकाधिक निपूर्ण र सुदृढ बनाउन सो सेवाको शर्त सम्बन्धी कानूनमा विभिन्न प्रकारका निजामती सेवाको कामको प्रकृति र अवस्था अनुसार फरक गर्नु पर्ने कुरामा फरक गर्ने र एकरूपता ल्याउनु पर्ने कुरामा एकरूपता ल्याउने व्यवस्था समेतको विचार गरी आयोगले परामर्श दिनेछ।

(२) दफा ५ को उपदफा (३) बमोजिम आयोगको परामर्श माग भई आएमा आयोगले निजामती सेवा सम्बन्धमा आयोगबाट निर्धारित सिद्धान्त समेतलाई विचार गरी परामर्श दिनेछ।

(३) दफा ५ को उपदफा (१), (४), (५), वा (६) बमोजिम आयोगको परामर्श माग भई आएमा निजामती सेवा वा पदको कार्य प्रकृति समेतलाई विचार गरी आयोगले दफा ७ मा लेखिएको कुनै एक वा एकभन्दा बढी तरीकाद्वारा आवश्यक परीक्षा लिई परामर्श दिनेछ।

(४) दफा ५ को उपदफा (७) बमोजिम आयोगको परामर्श माग भई आएमा आयोगले आवश्यक ठानेमा नियुक्तिको अधिकारीद्वारा अरू थप सबूत प्रमाण समेत बुझी परामर्श दिनेछ।

(५) दफा ५ को उपदफा (८) बमोजिम आयोगको परामर्श माग भई आएमा आयोगले नयाँ गठन गर्नु पर्ने सेवा, समूह, उप-समूहको उद्देश्य, उपयोगिता र महत्वलाई ध्यानमा राखी निजामती सेवालाई अझ सुदृढ र सक्षम बनाउने कुरा समेत विचार गरी परामर्श दिनेछ।

७. **<u>आयोगबाट लिइने परीक्षाको तरीका</u>** : निजामती सेवा वा पद पूर्तिका लागि आयोगबाट लिइने परीक्षा देहायको कुनै एक वा एकभन्दा बढी तरीकाद्वारा हुन सक्नेछ।

(क) खुला प्रतियोगितात्मक लिखित परीक्षा,

(ख) खुला प्रतियोगितात्मक प्रयोगात्मक परीक्षा,

(ग) छनौट,

(घ) अन्तर्वार्ता, र

(ङ) आयोगले तोकेको अन्य तरीकाहरू।

८. **<u>परीक्षा सम्बन्धी शैक्षिक योग्यता, पाठ्यक्रम आदि बारेको व्यवस्था</u>** : (१) दफा ७ अन्तर्गतको परीक्षा सम्बन्धी शैक्षिक योग्यता र पाठ्यक्रम तोक्ने अधिकार आयोगलाई हुनेछ।

तर यसरी शैक्षिक योग्यता र पाठ्यक्रम निर्धारित गर्नु अघि आयोगले सेवा, समूह, उप-समूह संचालन गर्ने सम्बन्धित मन्त्रालय वा सचिवालयसगंग राय सल्लाह लिनु पर्नेछ।

(२) कुनै उम्मेदवारले कुनै शिक्षण संस्थाबाट प्राप्त गरेको शैक्षिक योग्यता निजामती पदका लागि आयोगबाट तोकिएको वा मान्यता दिइएको योग्यता सरह छ छैन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्ने अधिकार आयोगलाई हुनेछ ।

९. **अन्तर्वार्ता समितिको गठन** : दफा ७ को खण्ड (घ) बमोजिम उम्मेदवारहरूको अन्तर्वार्ता लिनको निमित्त आयोगले समय समयमा अन्तर्वार्ता समिति गठन गर्नेछ र त्यस्तो समितिको अध्यक्षता आयोगले तोकेको व्यक्तिले गर्नेछ ।

१०. **दक्ष वा विशेषज्ञको मनोनयन** : आयोगले यस ऐन अन्तर्गत आफूले गर्नु पर्ने कामको लागि आवश्यक दक्ष वा विशेषज्ञ मनोनयन गर्न सक्नेछ ।

११. **रिक्त पद पूर्ति गर्ने तरीका** : (१) निजामती सेवाको रिक्त पदको पूर्ति तोकिए बमोजिम नया" नियुक्ति वा बढुवाद्वारा गरिनेछ ।

(२) खुल्ला प्रतियोगितात्मक परीक्षा वा बढुवाद्वारा रिक्त पद पूर्ति गर्दा लिइने दरखास्तको ढाँचा आयोगले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१२. **निरीक्षण गर्न सकिने** : (१) नेपाल सरकारका विभिन्न मन्त्रालय, सचिवालय, विभाग र कार्यालय तथा संवैधानिक अंगहरूमा नियुक्ति, बढुवा र विभागीय कारवाही प्रचलित कानून तथा आयोगद्वारा तोकिएको कार्यविधि अपनाई गरिएको छ छैन भन्ने कुरामा आयोगले निरीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ ।

(२) आयोगले सुम्पेको अधिकार बमोजिम नियुक्ति हुने पदमा निर्धारित प्रक्रिया र शर्त पूरा नगरी कुनै कर्मचारीलाई नियुक्ति गरिएको देखिन आएमा आयोगले सो नियुक्ति अनियमित नियुक्ति ठहर गर्न सक्नेछ ।

(३) निरीक्षण गर्दा आयोगको कार्यविधि प्रतिकूल काम कारवाही भए गरेको देखिन आएमा सम्बन्धित कार्यालय प्रमुख उपर र आयोगको काम कारवाहीमा आयोगलाई कुनै कर्मचारीले सहयोग नगरेमा त्यस्तो कर्मचारी उपर विभागीय कारवाही गर्नको लागि आयोगले नेपाल सरकारमा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

१३. **परीक्षा वा विज्ञापन रद्द गर्न सक्ने** : आयोगको कुनै पनि परीक्षा सञ्चालन हु"दाका बखत परीक्षा केन्द्रमा कुनै प्रकारको गडबडी वा अनियमितता भएमा वा कुनै बाधा अवरोध खडा भई एक वा सबै केन्द्रमा आंशिक वा पूर्णरूपले परीक्षा सञ्चालन हुन नसकेमा सो दिनको परीक्षा वा सोस"ग

सम्बन्धित विज्ञापनको सम्पूर्ण परीक्षा आंशिक वा पूर्णरूपले आयोगले कारण जनाई रद्द गर्न सक्नेछ ।

१४. **पुनरावलोकन गर्न सक्ने** : (१) आयोगले नयाँ नियुक्ति वा बढुवाको लागि सिफारिश पठाएकोमा सो बमोजिम नियुक्ति-पत्र दिनु अगावै कुनै उम्मेदवारको सिफारिश उम्मेदवारले प्रस्तुत गरेको गलत विवरणको कारणबाट फिर्ता लिनु परेमा आयोगले कारण जनाई सिफारिस रद्द गरी योग्यताक्रमको सिफारिशको अर्को सूचना प्रकाशित गर्न सक्नेछ ।

(२) कुनै विशेष कारण वा परिस्थिति परी आयोगले प्रदान गरेको परामर्श मुताविक कारबाही गर्न बाधा पर्न आएमा त्यसको कारण खोली सम्बन्धित मन्त्रालय वा सचिवालयले पुनः विचारार्थ आयोगमा लेखी पठाएमा आयोगले त्यसमा विचार गर्दा पूर्व परामर्शलाई संशोधन गर्न पर्याप्त आधार भएमा आयोगले तत्सम्बन्धमा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

१५. **गोप्य रहने** : आयोगले लिने परीक्षाहरूसंग सम्बन्धित सबै प्रकारका अभिलेखहरू गोप्य रहनेछन् ।

१६. **नियम बनाउने अधिकार** : यो ऐन कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकारले आयोगको सल्लाह लिई नियम बनाउन सक्नेछ ।

♣१७. **वार्षिक प्रतिवेदन** : (१) आयोगले आफूले गरेको कामको वार्षिक प्रतिवेदन प्रधानमन्त्री समक्ष पेश गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको प्रतिवेदनलाई प्रधानमन्त्री आफैले वा सम्बन्धित मन्त्री मार्फत प्रतिनिधि सभामा र प्रतिनिधि सभाको बैठक नबसेको समयमा सभामुख समक्ष पेश गर्ने वा गर्न लगाउनेछ ।

१८. **न्याय सेवा आयोगलाई प्रतिकूल असर नपर्ने** : यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा लेखिएको कुनै कुराले संविधानको धारा ९४ बमोजिमको न्याय सेवा आयोगको कार्यक्षेत्र र कार्यविधि सम्बन्धी विषयमा प्रतिकूल असर पार्ने छैन ।

१९. **खारेजी** : लोक सेवा आयोग (कार्यविधि) ऐन, २०२० खारेज गरिएको छ ।

♣ केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ द्वारा संशोधित ।

द्रष्टव्यः

केही नेपाल कानून संशोधन गर्ने ऐन, २०६३ बमोजिम रूपान्तर भएका शब्दहरूः-

"श्री ५ को सरकार" भन्ने शब्दको सट्टा "नेपाल सरकार" ।